

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 15 3 ● 2016

Vedermotten

een interessante groep micro-vlinders

In het Noordhollands Duinreservaat komt een flink aantal van deze zeer specifieke micro-nachtvinders voor, die hoge eisen stellen aan biotoop en waardplant.

● Tijnvedermot.

Vedermotten (*Pterophoridae*) zijn een familie van kleine microvlinders. De vlinders worden gekenmerkt door de diepe insnijdingen in de voor- en achtervleugel. Door het oprollen van de vleugels staan deze ver van het lichaam af, waardoor de kenmerkende T-vorm ontstaat. De vlinders zijn vaak goed gecamoufleerd en niet gemakkelijk te vinden in de vegetatie. Door hun waardplant te schudden vliegen ze op waarna ze weer gauw gaan zitten. In Nederland komen ongeveer 35 verschillende soorten voor, waarvan enkele zeer zeldzaam zijn. In het Noordhollands Duinreservaat (NHD) staat de teller tot nu toe op zeventien verschillende soorten. Doordat vedermotten zeer specifiek zijn in hun waardplantkeuze en ook zeer kieskeurig zijn in welk biotoop ze hun eitjes afzetten, is het een leuke en vooral leerzame groep nachtvinders.

Algemene vedermotten

De windevedermot (*Emelina monodactyla*) en de scherphoekvedermot (*Amblyptilia acanthodactyla*) zijn algemeen in Nederland en in het

NHD komen deze twee soorten veel voor. Omdat deze twee soorten als vlinder overwinteren zijn ze vrijwel het gehele jaar door te vinden. De windevedermot leeft monofaag op allerlei soorten windes, terwijl de scherphoekvedermot polyfaag, en dus op vele soorten kruidachtige planten te vinden is. De sneeuw-witte vedermot (*Pterophorus pentadactyla*) is gemakkelijk te herkennen aan de grootte en het sierlijke, witte kleed. Deze vedermot is algemeen in Nederland en het NHD en heeft als waardplant verschillende soorten windes. De

● Windevedermot op smeer.

dwergvedermot (*Adaina microdactyla*) is één van de kleinste vedermotten en vliegt in twee generaties per jaar. Deze soort is algemeen in Nederland en is in het NHD op de wat vochtigere plekken veelvuldig te vinden. De soort is monofaag op koninginnekruid. De rupsen leven in de stengel, waarna ze door een gaatje naar buiten kruipen. Deze gaatjes zijn met wat moeite te vinden in de oude bloemstengels.

Vrij zeldzame vedermotten

De ereprijsvedermot (*Stenoptila pterodactyla*) is nergens algemeen

● Boven: Lichte zandvedermot op waardplant duizendblad.
Onder: Muizenoorvedermot.

● Boven: Duinvedermot. Typisch vraatbeeld op grote klis.
Onder: Rups van de rozenvedermot op hondsroos.

in Nederland. In het NHD komt de soort verspreid voor op plekken waar gewoon ereprijs groeit. Op deze groeiplaatsen is de bruinekleurde vedermot gemakkelijk te vinden door in de vliegtijd van half juni tot half augustus de waardplant af te spreken. De bijvoetvedermot (*Hellinsia liegianus*) heeft een verscholen levenswijze en reageert niet op het licht van het nachtvlinderlaken waardoor de soort maar weinig wordt waargenomen. De rups leeft monofaag op bijvoet. De rups spint opzichtige de bovenste blaadjes bijeen en ook de vraatsporen zijn gemakkelijk te vinden. De soort komt vooral voor op de wat ruigere en verstoorde plekken waar de waardplant groeit. De hoefbladvedermot (*Platyptilia gonodactyla*) wordt meer buiten dan in de duinen gevonden. De rupsen leven monofaag op hoefblad, vooral op klein hoefblad. In de voedselarme duinen komt klein hoefblad hier en daar voor, maar nergens talrijk. De waarnemingen komen alleen van het infiltratiegebied Castricum waar de waardplant groeit. De roomkleurige vedermot (*Hellinsia*

didactylites) komt uitsluitend voor op de zandgronden in het binnenland en in de duinen. De rupsen leven monofaag op de familie van het havikskruid en in het NHD op schermhavikskruid. Bij grote pollen schermhavikskruid kunnen soms enkele vlinders worden opgejaagd. De kleur van de vleugels is roomkleurig wit en daar dankt de vlinder zijn naam aan. De lichte zandvedermot (*Gillmeria pallidactyla*) is een soort van de zandgronden. De waardplant is duizendblad en de vlinders worden dan vooral op de wat rijkere plekken gevonden. De gewone zandvedermot (*G. ochrodactyla*) is nog niet in het NHD waargenomen. Zijn waardplant het boerenwormkruid groeit er wel.

Zeldzame vedermotten

De duizendguldenkruidvedermot (*Stenoptilia zophodactylus*) en de tweevlekvedermot (*S. bipunctidactyla*) lijken erg veel op elkaar, maar de waardplant en de biotoop zijn wel compleet anders. Beide soorten komen in Nederland vrijwel uitsluitend in de duinen voor. De duizendguldenkruidvedermot

leeft, zoals zijn naam al aangeeft, alleen op echt duizendguldenkruid. Deze plant komt vooral voor op natuurherstelprojecten van natte duinvalleien. De tweevlekvedermot heeft als waardplant beemdkruid en blauwe knoop. Deze planten komen her en der voor in de kalkrijke duinen. De eerste die ik ooit waarnam, hing dan ook netjes aan een bloemstengel van beemdkruid. Een van de mooiste vedermotten is de rozenvedermot (*Cnaemidophorus rhododactyla*). Deze fraaie vedermot komt vooral voor in de kalkrijke duinen en dan daar waar uitgebreide rozenstruwelen staan. De soort zit zeer waarschijnlijk niet op duinroosje, hoewel de literatuur dat wel beweert, maar op struikachtige rozen zoals hondsroos en egelantier. De waarnemingen zijn dan ook vrijwel altijd in de buurt van deze rozenstruwelen. Deze soort lijkt algemener te worden de laatste jaren. De streepzaadvedermot (*Crombruggia distans*) en de muizenoorvedermot (*Oxyptilus pilosellae*) komen ook beide vrijwel uitsluitend aan de kust voor. Ze zijn erg lastig van elkaar te onderschei-

● Rozenvedermot op licht.

● Sneeuw witte vedermot.

den, zeker op een nachtvlinderlaken. Het verschil zit in de schubbenborstel op de achtervleugel, wat lastig te zien is. Voor determinatie in het veld verraadt hier de naam ook weer hun waardplant en de bijbehorende

mot (*Merrifieldia leucodactyla*) is een zeer goed herkenbare vedermot die uitsluitend in de kalkrijke duinen voorkomt waar zijn waardplant grote tijm groeit. De vlinders zitten vaak op de bloeiende tijmpolletjes

**Omdat de rups van meerdere plekjes
in het blad vreet, ontstaat een beeld van een blad
met meerdere grote gaatjes.**

biotoop. De streepzaadvedermot leeft vrijwel uitsluitend op klein streepzaad, een plant die voorkomt in het open duingebied. Deze soort vind je meestal alleen of in een zeer klein aantal tussen of nabij streepzaad. De vliegtijd begint rond eind april en eindigt rond eind september, wat eerder en langer is dan bij de muizenoorvedermot. De muizenoorvedermot leeft uitsluitend op muizenoorrtje. Deze plant groeit in het open duin op schrale plekken in grote plakken. Als je in de vliegtijd zo vanaf eind juni tot eind augustus zoekt tussen de muizenoorrtjes is de kans groot dat ze er rondvliegen en dat zijn dan vaak vele tientallen exemplaren.

Zeer zeldzame vedermotten

De donderkruidvedermot (*Hellinsia carphodactyla*) leeft, zoals de naam al aangeeft, in de stengels van donderkruid. De soort lijkt zeer sterk op de dwergvedermot maar is een flinke slag groter. Donderkruid is een zeldzame plantensoort van kalkrijke bodem en groeit in het kalkrijke duin en Zuid-Limburg. Er zijn slechts enkele waarnemingen van deze soort in Nederland. Ook de waarnemingen binnen het NHD zijn op één hand te tellen. De tijmveder-

en laten zich gemakkelijk verjagen, waarna ze weer gauw gaan zitten. Waarnemingen zijn er vrijwel uitsluitend uit het NHD en enkele uit het Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

Een grote verrassing was er op 19 mei 2014 in het duin bij Heemskerk toen John van Roosmalen de eerste vraatsporen en een pop vond van de zeer zeldzame, en maar van een paar plekjes uit de Zuid-Hollandse duinen bekende, duinvedermot (*Porritia galactodactyla*). Na gericht zoeken naar vraatsporen heb ik de soort ook gevonden bij Bakkum en op meerdere plekken in het zuidelijke deel van het NHD. De soort leeft op grote klis die in de schaduw of half schaduw staat. Omdat de rups van meerdere plekjes in het blad vreet, ontstaat een beeld van een blad met meerdere grote gaatjes. De goed gecamoufleerde rups leeft op de onderzijde van het blad, tegen de hoofdnerf aan.

Buiten het NHD

De zeldzame salievedermot (*Capperia britanniodactylus*) is nog niet binnen het NHD waargenomen. Wel is de soort op het licht van het nachtvlinderlaken gevonden in het

Nationaal Park Zuid-Kennemerland. De waardplant is valse salie, die her en der voorkomt in het NHD. De zeer zeldzame kruiskruidvedermot (*Platyptilia isodactylus*) is ook nog niet waargenomen binnen de grenzen van het NHD. De soort is wel al enkele malen in het Zwanenwater waargenomen op licht. De soort leeft op waterkruiskruid. Tegenwoordig zou ook het jacobskruiskruid in trek zijn als voedselplant voor deze soort. Jacobskruiskruid wordt door zijn zeer giftige werking niet gegeten door konijnen en vee en breidt zich de laatste jaren sterk uit in het NHD. Het zou mij niet verbazen dat we deze vedermot dan ook in de toekomst gaan waarnemen in het NHD.

Conclusie

Het NHD is goed vertegenwoordigd in deze mooie microvlindergroep. Voor sommige soorten is het NHD zelfs de enige vliegplaats of bevat het NHD de grootste populatie van deze zeer kritische micro-vlinders. En wie weet welke soorten er nog verborgen zitten in het grote veelzijdige NHD. We blijven ze volgen.

Luc Knijnsberg
Boswachter PWN
luc.knijnsberg@pwn.nl

Literatuur

- STERLING, P., M. PARSONS & R. LEWINGTON, fieldguide to the Micro Moths of Great Britain and Ireland
- www.microlepidoptera.nl
- www.waarneming.nl
- www.leiforum.de